

своїї ідентичності – європейської або спільнослов'янської – обмежено земним бажанням позбутися життєвих негод, бідності, непорядкованості, непевності за рахунок чужих, а не своїх власних ресурсів.

Висновки. Збіг (тотожність) національності й релігійності усе більше втрачається в силу самого процесу розмивання національного й релігійного. Історичні нації епохи модерну, які базувалися на сильному етнічному началі, перетворюються в постмодерні багатоетнічні сукупності людей, будучи лише політично об'єднаними в рамках сучасної держави й існуючими в основному в нашій свідомості (уявними, по Б.Андерсону). Те ж стосується й релігійності, що стає усе менш конфесійно означеною і воцерковленою та все більше синкретичною й неінституалізованою. Але процесів етнорелігійної ідентифікації ніхто не в силі відмінити. З кожним наступним поколінням життя формулюватиме свої запитання і виклики, які мають бути достойно помислені.

Література

1. <http://en.wikipedia.org/wiki/Ethnoreligious>
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Goan_Catholics#Modern_era
3. http://www.uceps.org/img/st_img/table/830/press_release.pdf
4. http://www.ieac.org.ua/index.php?id=19&ch_id=20&ar_id=1148&as=0
5. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. – К., 2005.
6. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1998.
7. Нагорна Л. Національна ідентичність: український феномен в історичній ретроспективі // Розбудова держави. – 1997. – №7–8.
8. Релігія і нація в суспільному житті України і світу./За ред. Л.О.Филипович.- К.: Наукова думка, 2006.
9. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности. Философские и политические статьи. Перевод с немецкого. – Донецк: Издательство «Донбасс», 1999.
10. Шульга Н. Этносоциальное и этнокультурное пространство Украины // Этничность на постсоветском пространстве: роль в обществе и перспективы. – К., 1997.

Summary

Lyudmyla Fylypovych

Ethno-religious identity in the modern world: the problem of determination and the conditions of its conservation

This article is devoted to the problem of ethno-religious identity which is activated in the modern world and requires a revision of outdated definitions and finding the conditions of its conservation.

УДК 315.614:2

**© Валентина Бодак
м. Трускавець**

КУЛЬТУРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА РОЛЬ РЕЛІГІЇ В ЇЇ ФОРМУВАННІ

У статті досліджуються особливості впливу релігії на процес культурної соціалізації особистості, зокрема аналізується вплив релігійного світогляду, релігійної моралі, мистецтва на самосвідомість людини, її внутрішній стан, на її діяльність.

Ключові слова: релігія, особистість, релігійна культура, релігійна мораль, релігійний моральний імператив, релігійне мистецтво.

Вплив релігії на особистість найчастіше розглядається з соціологічної та психологічної точки зору. Однак культурологічний підхід до даної проблеми набагато ширший, а поняття «релігійна культура» має безпосереднє відношення не тільки до віруючих, але й до невіруючих, оскільки є невід'ємною складовою загального для всіх людей універсуму культури.

Актуальність проблеми. Взагалі соціалізація є діалектично цілісним процесом розвитку і саморозвитку, вона постає як єдність двох суперечностей: засвоєння умов середовища (як фізичних, так і соціальних), адаптація до них та індивідуальна активність людини в різних сферах діяльності (реалізація себе в середовищі). Якщо людина повністю засвоює все, що пропонує їй релігія, та починає активно реалізувати засвоєне у житті, то її активність, реалізація себе у всіх соціальних інституціях суспільства матиме релігійне забарвлення. Тобто, своїм впливом релігія може докорінно змінювати світогляд і картину світу людини. І в цьому полягає особливість впливу релігії, церкви на соціалізацію особистості.

Соціалізація є складним процесом становлення особистості, формування її „Я”, що певним чином співвідноситься з особистостями решти соціуму. Тому це процес не тільки вживлення особи в соціальне середовище, але й її відокремлення від соціального світу, усвідомлення власної індивідуальності, свого становища у цьому світі, формування мотивацій поведінки.

Саме культура постає тим механізмом, через який і відбувається соціалізація особи, оскільки вона формує і характеризує людину як діяльного суб'єкта цих процесів. У цьому сенсі культура концентрує досвід людства в освоєнні природного і соціального світу, на основі якого формуються, зберігаються, удосконалюються і передаються від покоління до покоління форми людської ментальності. Людина стає особою у міру освоєння нею культурного простору, своєрідної «соціальної пам'яті» суспільства. Відбувається процес соціалізації індивіда, в ході якого людська істота з певними біологічними завдатками набуває якостей, необхідних для життєдіяльності в суспільстві з історично заданими культурними характеристиками.

Метою статті є аналіз зв'язку релігійної культури та особистості, внаслідок якого відбувається процес культурологічного впливу релігії на особистість, яка прагне реалізації свого духовного, творчого потенціалу, особистісної самоідентифікації.

Здавалося б, що сучасна людина, незважаючи на домінування наукової картини світу, все-таки приходить до віри в Бога. Як це позначається на її внутрішньому, духовному житті, на взаєминах зі світом, суспільством, іншими людьми, із самою собою? Чи є це простим слідуванням традиції чи має для людини і культури життєво важливе значення?

Для більш цілісного розуміння процесу культурологічного впливу релігії на особистість варто насамперед виокремити такі чотири основні завдання. По-перше, з'ясувати, який вплив мають на особистість релігійна культура і мистецтво. Духовно-моральний потенціал релігійної культури, зокрема релігійного мистецтва величезний. Релігійне мистецтво, безсумнівно, вплинуло на мистецтво і культуру в цілому. Не випадково воно викликало інтерес як богословів (В.Розанов, П.Флоренський, П.Тилліх, С.Ярмусь), так і істориків, мистецтвознавців, філософів (А.Д.Столяр, В.Кандинський, С.Черепанова). Мистецтво часто розглядалося як перші ритуальні дії людини (Ван дер Лей). Багато уваги в літературі приділено формі релігійного мистецтва (Т.Буркхардт). Нас же цікавить релігійне мистецтво з точки зору його впливу на внутрішній світ людини, емоційну і раціональну сторону її життя.

По-друге, виявити, яке значення для людини і культури постмодерну може мати релігійна мораль? У чому її істотна відмінність від світської етики? Провідній ролі релігії у формуванні системи цінностей приділяється значна увага в багатьох сучасних філософських і релігійно-філософських працях з аксіології. Ще представники неокантіанства Г.Ріккерт і В.Віндельбанд відзначали, що в ієрархії цінностей вище місце належить релігійним. Тільки релігія, зауважує Г.Ріккерт, підтримує і змінює життя в сьогоденні і майбутньому, додаючи йому змісту. Подібні ж погляди висловлював представник філософської антропології М.Шелер. Сутність людини він вбачав у наявності в неї душі з її потребами, що протистоять емпіричному буттю. Головна людська якість, як вважав М.Шелер, – це прагнення до Бога, уявлення про якого пов'язані з переживанням абсолютних цінностей. Віра в його уявленнях є вічним антропологічним ядром особистості.

До проблеми морального імперативу зверталися не тільки богослови. Це – центральна тема і основа філософської етики, яка розроблялася багатьма мислителями від часів Стародавньої Греції і по сьогоднішній день. Але при цьому акцент робився на культурозберігаючій функції релігійної моралі, а не на культуротворчих можливостях релігійного морального імперативу як духовної культури людини, так і суспільства. Тому важливим видається з'ясування можливостей релігійного морального імперативу у формуванні моральності сучасної культури на прикладі християнського релігійного догмату.

По-третє, проаналізувати релігійну картину світу з огляду на те, звужує чи розширює вона в ХХІ ст. уявлення людини про світ, саму себе, закони природи і соціуму? Чи суперечить вона домінуючій в сучасній культурі науковій картині світу?

І, по-четверте, визначити, який вплив має релігія на творчість сучасної людини, які взаємини між такими феноменами, як релігійна і творча свідомість? Як впливає релігія на творчий потенціал людини? Чи може вона бути каталізатором появи нових творчих результатів діяльності, а чи не гальмує процес творчості?

Релігійна культура в системі загальнолюдської духовної культури – це одна із наймасштабніших і найбільш впливових сфер, що охоплює практично всі сторони життя людей, етнічних і соціальних груп у суспільстві, взаємини самих суспільств і держав у міжнародному співтоваристві. У сучасному суспільстві роль релігійної культури зростає саме в зв'язку з кризою цивілізації, що настає в першу чергу внаслідок кризи духовної. На це неодноразово звертали увагу церковні авторитети, покладаючи основні свої сподівання саме на релігію. Незважаючи на всі катастрофи, «є в нашому світі, – як писав

тоді ще митрополит, а нині патріарх РПЦ Кирило, – і те, що утримує його від повного хаосу бездуховності і помилкових, минутих цінностей. Це не закон, не держава, не соціальні структури. Це – добро, прагнення до внутрішнього катарсису, моральний закон, виражені, зокрема, через релігійну культуру» [5, с. 15–34].

Релігійна культура з'являється як сукупність духовних і практичних способів і результатів людської діяльності. Освічена людина не може не знати про релігійну культуру (у широкому її розумінні), але, як не парадоксально, при цьому може мало знати про власну релігійну традицію. Мова йде не про те, що вона не релігійна, а про те, що вона погано освічена навіть у рамках своєї споконвічної духовної традиції. Придбання знань про релігію, релігійну культуру у всьому її діапазоні необхідне для особистісної самоідентифікації і формування світогляду особистості. Воно сприяє формуванню картини світу, розумінню життя людини і суспільства, адекватному сучасному рівню пізнання і культури, а також формуванню моральної, естетичної, правової, екологічної культури.

Щоб діяти у створеному попередніми поколіннями світі культури, представники нових поколінь повинні мати уявлення про той духовний досвід, що створював цю культуру. Цей духовний досвід відзначений у її артефактах. Релігія, церква у всі часи здійснювали глибокий вплив на інститути культури, вплив, що ставить своєю метою формування в людях духовних питань, на які, в свою чергу, релігія повинна бути готовою дати відповідь. Відповідь не тільки мовою Писань і заповідей, обряду і культу, моралі і моральності, але і мовою краси і гармонії: мовою музики, живопису, архітектури, прикладного мистецтва. Через релігійне мистецтво відбувається формалізація і збагнення метафізичних проблем людського існування, суспільства і світу на основі ірраціональних догм.

Релігійне мистецтво, що існує завжди неподільно з культом, сприяє встановленню діалогу віруючого з Богом. Саме потреба в цьому діалозі робить його актуальним для людини, оскільки людська душа, вважають теологи, має постійне прагнення до спілкування з Всевишнім [Див. докл.: 1, с. 54]. Як відзначає православний богослов і священник Ст.Ярмусь, «людина – це релігійна сутність від природи: вона усіма своїми душевними силами тяжіє до великого ідеалу добра, краси і життєвого спокою – до Бога» [6, с.15].

На думку сучасних богословів, роль релігійного мистецтва сьогодні тільки зростає. Так, диякон Андрій Кураєв вважає, що «в нашому світі, де навкруги багато гріха і спокуси, погляд на зображення святих здатний утримати людину від поганого». Запитуючи, кого можна вважати найбільшим проповідником Православ'я в ХХ столітті, богослов цікаво відповідає: ним виявляється не наш сучасник, а преподобний Андрій (Рубльов), точніше написана ним ікона Святої Трійці.

Відображаючи духовний світ, релігійне мистецтво здійснює піднесений вплив на людину саме тому, що воно піднімає її до великих вершин гуманізму, любові, гармонії, впливає не тільки на її емоції, але й на все багатство її особистості, спонукаючи до дії. Релігійне мистецтво, будучи ілюстрацією релігійної картини світу, сприяє виробленню людиною і культурою концепції буття, що задовольняє потребу людини в інтелектуально змістовному поясненні світу, обґрунтовує існуючий порядок речей, причини страждання, несправедливості, сенс людського життя. Через релігійне, сакральне мистецтво транслюється не індивідуальне, приватне, перехідне, але загальне, вищі прагнення людської душі до істини, справедливості, досконалості.

Релігійне мистецтво не залишає байдужими навіть атеїстів, що любуються досконалістю форм, мимоволі відчуваючих велич художника і ту емоційну вібрацію, що виходить від цих творів. Твори релігійного мистецтва ідентифікуються в художній рецепції з іншими реаліями світу людини і піднімаються до рівня життєвих достовірностей, переживаються глибше і цілісніше, ніж самі реальні моменти людського життя, тому що наповнені почуттям і змістом іноді більш значимим для людини, ніж її повсякденні турботи. Мистецтво, не вимагаючи для сприйняття якогось особливого типу свідомості, створює реальний, хоч і тимчасовий, стан душі, для якого твори художньої фантазії мають не меншу реальність, ніж предметно-речовинний світ.

Твори релігійного мистецтва несуть у собі поняття про вищу істину, благо, справедливість, якого немає в людському житті. Втілені в твори, наповнені почуттям, ці ідеї одержують життя вже не тільки в душі художника, але й у душах тих, хто їх сприймає. Тому життя наслідує мистецтво в не меншій мірі, ніж мистецтво життя. В цьому сенсі релігійне мистецтво виводить людину з антропологічної кризи, надаючи їй життєві сили, якщо, звичайно, людина знайома з цією сферою духовної культури.

У силу своєї об'єктивності вимоги людської природи (у тому числі соціальної), морально-етичні норми доцільні, життєво необхідні. Може скластися враження, що вони нібито опускаються «зверху» – державою, релігією, ідеологією. Однак існують інші судження. Ще в ХVIII ст. шотландські моралісти висловлювали думку про те, що норми моральності, принципи моральної поведінки людей не створюються правителями, політиками, священниками й іншими суспільними діячами, а формуються повільно і поступово в ході самоорганізації людей під впливом умов їхнього життя. Подібна думка у

вітчизняній науці висловлювалася В.Малаховим: «Подібно до моралі, звичаї також складаються в житті конкретних людських спільнот. Порівняно з правом і мораллю звичаї найглибше вкорінені в первісному синкретизмі, у давній історії людства» [2, с.55]. Коли моральні принципи сформовані, закріплені в культурі, вони стають частиною буття універсуму культури і впливають на свідомість людей.

Функціонуючи в культурі, релігія задає їй аксіологічні координати, ієрархію цінностей, повідомляє культурній діяльності вищу єдність і зміст. Дезактуалізація релігійного морального імперативу для сучасної цивілізації безпосередньо пов'язана з фоновими уявленнями в культурі – більше інтелектуальній, ніж інтуїтивній, більш раціональній, ніж містичній. При відсутності релігійної однозначності моральних норм, даних у заповідях і обов'язкових до виконання, людина і культура стають перед проблемою самостійного вибору змістів, цінностей, істини, моральних пріоритетів. У такій ситуації моральний суб'єктивізм неминучий. З одного боку, це привід для моральної свободи, а з іншого боку – для деградації моральних норм.

Релігійна мораль узагальнює досвід створення морально-етичних цінностей, вироблених людством за всю історію його існування. В наш час виникає ситуація, коли освічена людина, але духовно і морально незріла, що переживає серйозні внутрішні проблеми, береться сама визначати, що є добро, а що зло, межі дозволеного і недозволеного, сама встановлює власні істини, від яких страждає вона, її оточення і суспільство в цілому, тому що її цінності далекі від загальнолюдських, а її мораль далека від загальнолюдської моральності.

Релігійні моральні норми перетворюються у внутрішній імператив, якщо людина добровільно приймає як основну цінність встановлення відносин з Богом, визнає церковний догмат про спасіння душ і покарання за гріхи. Поведінка релігійної людини кращим чином контролюється її власною вірою, її уявленнями про добро і зло, про праведність і гріховність, що дані їй Богом, причому в зовсім конкретному переліку гріхів, благодатей і заповідей.

Маючи уявлення про ієрархію цінностей, прийнятих догматом, зробивши їх власним внутрішнім імперативом, людина, проте, може скоїти вчинок, що суперечить її уявленням про належне. Але якщо це відбувається, то це сприймається суб'єктом як гріх, у якому він кається, зберігаючи при цьому пріоритет внутрішнього імперативу. Йому не прийде в голову цим похвалитися чи оцінити як норму, тим більше – навчити цьому дітей. Таким чином, релігійний моральний імператив не гарантує його порушення, але залишає людину на усвідомлено прийнятих ціннісних позиціях. Мораль впливає з картини світу, а не інакше. Якщо ж істота робить життєво доцільну дію автоматично, не усвідомлюючи причин і мотивів своїх дій, це називається інстинктом, рефлексом, але не мораллю чи моральністю, тим більше не моральним імперативом. Однак найчастіше сучасна людина свої моральні уявлення з картиною світу ніяк не пов'язує. У результаті вона не має ні ясної для неї самої картини світу, ні чітких і незмінних моральних установок. У такому випадку внутрішній моральний імператив зводиться в кращому випадку до слідування прийнятим зразкам поведінки, тобто до етики.

Різниця між світською етикою і релігійним моральним імперативом насамперед – у базових посылках картини світу. У першому випадку в центрі світу стоїть людина, що встановлює закон, змінює його, порушує, якщо вважає потрібним. У другому – в центрі світу стоїть Бог, який встановив закон для людини, обов'язковий до виконання. Цей закон володіє однозначністю і незмінністю, що не дає можливості людині ні змінювати його, ні трактувати за своїм розсудом. Розбіжність релігійної і світської моралі відбувалася у світоглядному контексті розуміння місця людини у світі, її можливостей і меж впливу на власне життя і на оточуючу її дійсність. Перша передбачає уявлення про те, що дійсно ідеальною людиною є та, яка безмежно віддана Богу. Протилежна установка – всемогутність людини, її право встановлювати власний закон, норми, правила і цінності. Остання позиція в історії культури, як і вільнодумство, існувала завжди, однак така аргументація не створює внутрішнього імперативу в точному змісті слова, породжуючи насамперед нігілізм.

Релігія через свій морально-етичний комплекс транслює моделі поведінки і моральні установки, що роблять людину і суспільство життєздатним, забезпечуючи можливість розвиватися культурі. Довести зворотне складно, оскільки в такому випадку прийдеться релігійному моральному комплексу протиставити серйозну аксіологічну альтернативу. Релігійний моральний імператив має стійкі підстави як у есенціальних, так і в екзистенціальних характеристиках культури, тому що як окрема людина, так і суспільство прагне до виживання, а не самоліквідації.

Дія, якщо вона усвідомлена, внутрішньо завжди мотивована й обґрунтована виходячи з картини світу, а відтак завжди і з ціннісної установки, яку неминуче ця картина світу припускає. Варто зауважити, що незважаючи на те, що в релігії насамперед встановлюється відношення до Бога і з Богом, саме з цих відносин впливають норми поведінки людини, оскільки відносини з Богом

встановлюються не інакше, як через поведінку людини в світі, через її відношення до себе, до ближнього. Таким чином, мораль і релігія виявляються пов'язані праксеологічно.

Дієвість релігійного морального імперативу задається в першу чергу аксіологічним аспектом – цінністю не Бога самого по собі, а відносин з Богом, якості цих відносин. Наявність трансцендентної мети здатна трансформувати людину, а, отже, її вчинки. Аксіологічний аспект світської етики – цінність вчинку самого по собі. Світська етика не ставить завдання внутрішньої трансформації, оскільки не може забезпечити цю задачу гідною ціллю й авторитетом, а тому дає зразок для наслідування, але не створює морального імперативу в точному змісті цього слова. Крім того, людська свідомість споконвічно діалогічна. У випадку слідування релігійному моральному імперативу людина знаходиться в стані постійного діалогу з Богом, у випадку світської етики діалог ведеться із самим собою, із власною совістю і тут неминучий елемент суб'єктивізму.

Релігійний моральний імператив припускає моральну працю, протистояння гріху, злу, моральну боротьбу. У випадку ж морального суб'єктивізму, якщо навіть якась моральна норма і входить в особистісний моральний комплекс, вона виконується лише в тому випадку, якщо для цього не потрібно ніяких зусиль чи вона є навіть надто мінімальна. Труднощі морального вибору полягають також у тому, що слідування йому так чи інакше вимагатиме зусиль. Але одна з особливостей людини постмодерну полягає в тому, що саме моральних зусиль вона докладає відвикла. Можливо, у цьому криється одна з причин кризи духовності в сучасному світі. Тому при конструюванні моделей культурного розвитку суспільства варто враховувати не тільки цінність релігійного морального імперативу самого по собі, але і методологічні можливості християнського опису світу, що може виявитися корисним в оцінці ролі релігії в сучасному світі, наслідків секуляризації культури і моральних норм.

Сучасна людина найчастіше дуже поверхово знайома з релігією як явищем культури, з релігійною картиною світу, моральними нормами і життєвими цінностями релігії, утім, як і з науковою картиною світу і сучасними соціальними і культурними реаліями. Сьогодні в рамках наукової (тим більше – природничонаукової) картини світу «не помітити» Бога можна тільки при недоліку інформованості в області самої ж науки і її методології. Культурологічна ситуація в сучасному світі змінилася – якщо раніш вважали, що до віри в Бога людина прийшла від недоліку знань про світ, то сьогодні від недоліку знань, від недостатнього володіння фактами, накопиченими сучасною наукою, вона приходять не до віри, а до заперечення існування надособистісного, надприродного початку.

Ослаблення ролі релігії в культурі Нового часу частково пов'язане з розвитком наукової картини світу. Однак культурологічна ситуація в сучасному світі міняється. Стає зрозумілим, що наука – це по суті синтез емпірії (усього того, що може бути зареєстроване в досвіді, спостереженні, експерименті) і логіки, що наукова картина світу описує тільки його іманентні стани, вона функціональна, але не має ніякого відношення до трансцендентних причин цих іманентних станів. Прийшло розуміння, що емпірія і логіка, що лежать в основі науки, самі по собі не мають методологічної можливості заперечення Бога, тобто трансцендентної причини іманентних станів, а, отже, наука в принципі не антагоністична релігії. З іншого боку, світська культура не здатна задовольнити весь спектр духовних потреб особистості і суспільства, дати можливість розвиватися ірраціональній складовій людської цілісності. З цими факторами пов'язане неминуче зростання інтересу до релігії і релігійної культури в сучасному суспільстві.

Творча діяльність, релігійна свідомість відрізняються від звичайної активності людини, значною мірою служать засобом стабілізації психіки людини. У свій час В.С.Соловйов заперечував автономність людської активності і стверджував, що людська активність, тим більше творча, відбувається з волі Бога. З цим твердженням можна не погоджуватися, однак безперечним є те, що творчий акт ірраціональний. Він непередбачений цілком ні по моменту виникнення, ні по змісту результату. Рівень інтелекту і творча віддача часто не збігаються. Творчість не є наслідком тільки інтелектуальних здібностей, як, утім, й інтелектуальних зусиль. Творчий досвід, по суті, близький до містичного, чи релігійного досвіду.

Будь-який творчий акт, у тому числі розумовий процес, тільки зовні виглядає як ланцюг послідовних умовиводів. Але в психології давно відомо, що творчий акт є ефектом самоорганізації психічної структури людини, що створює моделі у свідомості в результаті перекодування невербальної інформації про зовнішнє і внутрішнє середовище на вербальний рівень по ймовірному принципу, і процес творчості в такому випадку зводиться до пошуку, підбору і формалізації взаємодіючих елементів невербальної інформації.

Творчість виявляється розширенням внутрішнього життя суб'єкта і дає йому нову сферу прояву сил. Від того, який опис себе і світу людина вважає вірним, залежить напрямок її руху, способи просування по шляху і те, де зрештою вона виявиться. Релігія ж при цьому дає людині не тільки психологічну захищеність, моральні орієнтири, але і привід для рефлексії власної природи, а відтак – власного шляху, можливостей, призначення. А це – серйозний мотив для діяльності, найчастіше – для творчої діяльності. Акцент із власного Его і його проблем зміщується назовні, увага направляється на

гранично абстрактний персоніфікований об'єкт – Бога, що вбирає в собі все – світ, його закони, причини, змісти, людину у всій багатогранності її буття. Навпроти, відсутність у картині світу цих посилок значно блокує творчий потенціал людини, викликає фрустрації.

У християнському вченні багато говориться про гріх гордині. З психологічної точки зору гординя - це самопоглинання. Система замикається, підвищується ентропія на психічному рівні. Тому чим нижче рівень самопоглинання особистості, тим вище рівень результату її діяльності. Самопоглинання блокує систему і не дає їй можливості розвиватися. У цьому змісті релігія відіграє неocenенну роль у житті індивіда, попереджаючи його про наслідок гріха гордині. Крім того, введення в коло тем для міркування гранично абстрактного персоніфікованого об'єкта (Бога) – один із дуже діючих способів усунення самопоглинання, а значить оптимізації діяльності психічної структури. Релігійні обряди і ритуали також значно знімають самопоглинання людини. Однак самопоглинання і поглинання пошуком, почуттям, процесом творіння – речі різні. У першому випадку акцент робиться на власному его, у другому – виноситься за його межі.

Разом з розумом людині дана можливість навмисного розвитку своєї свідомості, можливість максимального розкриття власної сутності і виходу за межі своєї особистості. Однак замкнути систему на психічному рівні можна також за допомогою свідомості. Ніякий творчий розвиток не відбудеться, якщо людина зайнята надто вузьким колом конкретних проблем. Те, що ми звичайно робимо змістом свого життя – зовнішні блага, яких ми домагаємося, заради яких живемо, ніколи не дають нам ні спокою, ні щастя і, зрештою, виявляються лише безглуздими амбіціями. Усе життя перетворюється в досягнення кінцевих цілей, а всі міркування зводяться до міркувань про кінцеві предмети.

Роль релігії в культурі навіть у конкретний історичний проміжок часу для конкретного народу (хронотопа культури) неоднозначна. При оцінці необхідно враховувати історичні реалії існування конкретної культури і суб'єктивні (внутрішні психологічні і зовнішні) умови існування окремої людини, що нерідко ігноруються або розглядаються з ідеалістичних позицій сучасної людини (у першому випадку) чи з дуже узагальненого уявлення про те, що потрібно деякій абстрактній людині, а не конкретній особистості в конкретному контексті її індивідуального буття. Релігія здатна здійснювати не тільки культурологічний вплив на життя особистості, але й онтологічний, якщо людина сприймає релігію, релігійне мистецтво, релігійну картину світу, етику, обряди не тільки як складові універсуму культури, а як запропоновані світовою духовною історією людства засоби реалізації потенціалу власної психічної структури, її духовної складової. У всій її структурній повноті вона здатна забезпечити людській свідомості, психічній структурі перехід від менш упорядкованого стану до більш упорядкованого, дати людині цілісну картину світу, метод, етику, завдяки яким вона може свідомо стимулювати цей перехід, культурно соціалізуватися, віднайти свою нішу у суспільстві. У всякому разі в арсеналі релігії ці засоби присутні. Питання тільки в тому, як людина зможе ними скористатися і чи знає про них.

Висновки. Розглядаючи зв'язок релігійної культури з особистістю, ми відзначаємо, що релігійна культура формує і характеризує людину як діяльного суб'єкта процесів суспільного розвитку, особу, яка засвоює все, що їй пропонує релігійна інституція і намагається активно реалізувати засвоєне у своєму житті. Людина стає особою у міру освоєння нею культурного простору, своєї «соціальної пам'яті» суспільства. Відбувається процес соціалізації індивіда, в ході якого людська істота з певними біологічними завдатками набуває якостей, необхідних для життєдіяльності в суспільстві з історично заданими культурними характеристиками, в даному випадку, ці культурні характеристики мають релігійне забарвлення.

Література

1. Бодак В. Релігійна обрядовість у її соціальних реаліях. – К.: Гносис, 2000.
2. Малахов В. Етика. Курс лекцій – К.:Либідь, 2001.
3. Риккерт Г. Философия жизни: Введение в трансцендентальную философию. – К:Ника - Центр, 1998.
4. Церковь и время. – 1998. – № 1 (4). – Сальвадор, Бразилія, 24 листопада – 3 грудня 1996 р.
5. Шелер М. Избранные произведения. – М.: Гносис, 1994.
6. Ярмусь С. Вибране: із статей, проповідей. доповідей.–Вінніпег: Волинь, 1991.

Summary

Valentina Bodak

Cultural socialization of the person and a role of religion in its formation

The article deals with features of influence of religion on process of cultural socialization of the person, influence of religious morals, art, a religious picture of the world on consciousness of the person, its inwardness, on its activity is analyzed.